

PAPER DETAILS

TITLE: SULTAN IV. MURAD'IN ERDEL PRENSİ İ. GEORGE RAKOÇI'YE YAZDIGI BERÂT

AUTHORS: Aykut AYDOĞDU

PAGES: 381-407

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/600073>

SULTAN IV. MURAD'IN ERDEL PRENSİ I. GEORGE RAKOÇI'YE YAZDIĞI BERÂT*

Adem HANDŽIĆ

Sırpça-Hırvatçadan Çeviren: Aykut AYDOĞDU**

Ljubljana Devlet Arşivi'nde yalnızca bir Türkçe belge bulunmaktadır, bu da oldukça ilgi çekici, ender rastlanan bir belgedir.¹ Bu belge, Sultan IV. Murad'ın Erdel Prensi George Rakoçi'ye (I. György Rákóczi) yazdığı görkemli, gerçek bir berât, yani Sultan'ın George Rakoçi'yi Erdel Prensi olarak tasdik ettiğini gösteren bir beyandır. Ayrıca bu berâtta, Osmanlı İmparatorluğu ve onun haraçgüzâr (vasal) devleti Erdel Prensiği arasındaki ilişkiler netleştirilmektedir.

Bilindiği üzere, Erdel prenslerine önceden de Bâbiâlî'den bu tarz berâtlar gönderilmiştir. St. Katon, o berâtların çoğunun kısa Latince çevirilerini yapmıştır.² Bunlardan bazılarının orijinalleri Viyana Devlet Arşivi'nde tutulmaktadır. Ancak bunların ve diğer berâtların hiçbirinin orijinali (tıpkıbasımı) yayımlanmamıştır. St. Katon, bu belgenin yanı sıra diğer tüm belgelerin de Latince kısa çevirilerini vermiştir³ fakat Osmanlı Devleti'nin vasalı (haraçgüzâr) olan diğer ülkelerle ilgili ve onlarla olan ilişkilerine ışık tutan orijinal Türkçe belgeleri bugüne kadar yayımlanmadığı için, bu kısa çeviriler, bu belgenin orijinalinin yayımlanma ihtiyacını ortadan kaldırmamıştır.

* Bu makale Adem Handžić tarafından “Diploma sultana Murada IV erdeljskom knezu Đorđu Rakociju” orijinal başlığıyla berâtın Osmanlıcası ve Sırpça-Hırvatçadan çevrilmiş şekli ile beraber Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nün *Prilozi za orijentalnu filologiju i jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom* (Şarkiyat Filolojisi ve Türk Hakimiyetinin Altında Yugoslavya Halklarının Tarihi) dergisinde (Sayı: VI-VII, Yıl: 1958, s. 175-191) yayınlanmıştır. 1991 yılına kadar Boşnakçanın, Hırvatçanın, Sırpçanın ve Karadağ dilinin Sırpça-Hırvatça olarak adlandırılması sebebiyle ve bu metin Eski Yugoslavya (SFYC) döneminde yayınlandığı için yaptığımız çevirinin dili olarak Sırpça-Hırvatça ifadesi kullanılmıştır.

** E- mektup: aykutaydogdu1@gmail.com

¹ Listina: (“dokument [belge]” yerine de kullanılabilecek bu ifadenin Türkçesi; tüzük, padişah berâtı veya fermanı).

² *Historia critica regnum Hungarie*, Tom. I- XII, Budae, 1788-93.

³ Aynı yerde, Tom. XII, ord. XXXI, s. 468-73.

Erdel (Sedmogradska, Transilvanya)'in Türklerle vasallık ilişkisi daha 1528 yılında Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan'da fethettiği bölgelere Ivan Zapolya (I. John Zapolya)'yı Macar kralı olarak getirdiği sırada başlamıştır. Zapolya, Türk vasalı olarak Macaristan ve Erdel'in önemli bölgelerini 1540'taki ölümüne kadar yönetmiş ve ardından yerine yeni doğan oğlu Ivan Sigismund Zapolya (II. John Zapolya) geçmiştir, bu sebeple dul kalan annesi Izabela oğlunun yerine ülkeyi yönetmiştir. Sultan Süleyman Budin'i kesin olarak ele geçirdikten sonra (Ağustos 1541) Tisa'ya kadar Tuna Nehri'nin her iki yakasındaki Macaristan'ı da almış ve Budin Paşalığı'nı kurmuş, Ivan Sigismund'a da Erdel'i ve Tisa Nehri'nin sol tarafında kalan Macaristan topraklarını 10.000 dukalık yıllık vergi karşılığında bırakmıştır.

Ancak, Izabela 19.07.1551'de, Erdel Belgradı'ndaki anlaşmada (Alba Iulia) Ferdinand'ın çıkarları lehine oğlu adına Erdel'deki ve Tisa Nehri'nin doğusundaki Macaristan egemenliğinden vazgeçmiştir. Ivan ve Izabela'nın ayrılışıyla Ferdinand, Erdel prensliğine daha önce de burada söz sahibi olan Juraj Utišenić (György Martinuzzi)'i atamıştır. Utišenić'in Türklerin lehine çalıştığı öğrenilince kendisine suikast düzenlenerek hayatına son verilmiş (17.12.1551) ve yerine Andrew Batori prensliğe getirilmiştir. Bu olaylar üzerine Rumeli Beylerbeyi Sokollu Mehmed Paşa 1551 yılının Eylül ayında Erdel'e sefer düzenlemiş ve 1552 yılında Temeşvar'ı alarak Erdel, Maroş, Tisa ve Tuna nehirleri arasında kalan bölgeyi Temeşvar eyaletine dönüştürmüştür. Erdel konusunda bu şartlar altında Prens Batori'nin vergi ödeme taahhüdü Sokollu Mehmet Paşa tarafından yeterli bulundu. Erdel halkı baştan beri Ferdinand yönetiminden memnun olmamasına rağmen, durum ancak 1556 yılında Izabela ve oğlu Ivan Sigismund'un ülkeye geri dönüp Erdel'in yeniden vasal bir Osmanlı prensliği haline gelmesiyle değişmiştir. Ivan Sigismund Zapolja'nın 1571'de ölmesiyle prenslik makamına Sultan'ın da isteğiyle Stefan Batori getirilmiştir. Sultan onun seçilmesini kendi fermanıyla onaylamış, Batori ise vergi ödeme yükümlülüğünü kabul etmiş, ancak II. Maximilian'a da sadık kalacağına gizlice söz vermiştir.

Batori, bu arada yenildiği ve Avusturya'nın desteklediği rakibi Gaspar Bekeş ile silahlı mücadeleye girmek zorunda kalmıştır. Bekeş'in Bâbiâli'de de Batori'ye karşı olan adamları vardı. II. Selim'in 1574'teki ölümünden sonra Batori III. Murad'tan görev fermanının yenilenmesini talep etmiş, III. Murad da Erdel'deki bu güç durumdan faydalananarak Batori'nin

ödemekte olduğu verginin 15.000 dukata çıkarılmasını istemiştir.⁴ Bâbîâlî'nin onay ve himayesini alabilmenin başka yolu olmadığı için Batori, rakibini mağlup ettikten sonra bunu kabul etmiştir.

Batori soyundan birçok prens çıkmıştır, fakat bunların arasından en çok öne çıkan isim belgimizde de adı geçen Sigismund Batori olmuştur. O, onüç yıllık savaş döneminde Türklere karşı isyan bayrağını açmıştır. Sigismund Batori, Türkleri kendi topraklarından çıkarmak için 1594'ün Ağustos ayında Boğdan Prensi Aron ile anlaşmıştır. Aron ve Mihai, 23 Kasım 1594'te Bükreş ve Yaş'ta bulunan bütün Türkleri öldürmek için elden gelen her şeyi yaptılar. Akabinde bu ikisi, Erdel çetelerinin de yardımıyla neredeyse bütün bölgelerini geri alarak kurtarınca Türkler bütün bu topraklardan çekildiler, Erdel ise, daha önce Erdel Prenslığı'ne tabi olan Eflak ve Boğdan prensliği ile birlikte tamamen Çar Rudolf'un tarafına geçti. O dönemde Erdel'den kaçan bazı mültecilerin Bosna'ya güçlkle vardıkları tahmin edilmektedir.⁵

Sigismund Batori 1594'ten 1602'ye kadar Erdel'i üç kez yönetmiştir. Nisan 1598'de Rudolf'un yararına ilk kez iktidardan feragat etti, ancak dört ay sonra fikrini değiştirip yönetimi tekrar geri aldı. Yedi ay sonra (Mart 1599), bu kez de akrabası Andrew Batori'nin yararına iktidardan feragat ederek Lehistan'a gitti. Bu olayın hemen ardından (Ekim 1599) Eflak Voyvodası Mihai Viteazul (Cesur Mihai ya da Büyük Mihai) Erdel'e saldırarak burayı ele geçirmiş, Andrea ise çarpışma esnasında hayatını kaybetmiştir. Ertesi yıl Mihai, Boğdan'ı da egemenliğine kattı.

Erdel'de şartlar zorlaşınca, halkın huzurunun kaçması Osmanlı Devleti'nin yararına oldu. Halk prensliğe tekrar Sigismund Batori'yi tercih etti. Sigismund Batori, Lehistan'ın yardımıyla Erdel'e geri döndü (Mart 1601) ve Türklerle iyi ilişkiler kurmayı başardı. Türklerin ve Tatar çetelerinin yardımıyla Erdel'de tutundu. Ancak General Giorgio Basta 2 Temmuz 1602'de, Batori'nin kaptanı Moses Szekely'i mağlup etmesi üzerine, sonunda Batori Erdel'i terk etmiş ve Erdel yeniden Rudolf'un hâkimiyetine girmiştir.

⁴ J. W. Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, III, Gotha, 1855, s. 545.

⁵ Vinograd'da (Saraybosna'nın kuzeydoğusunda) Rogo-zade Cami'nin sofası yanında XVII. yüzyıldan kalma tipik üç mezar taşlı (sarıksız sekizgen mezar taşları) ahşap bir türbe yer alıyor. Bu mezar taşlarının Erdelli muhacirlere ve birinin de bir müftüye ait olduğu söyleniyor. - Bu türbenin yakınına da Saraybosnalı tarihçi (Muvekit) Salih Sıdkı Hadžihuseinović defnedilmiştir.

Erdel, böylece Sigismund Batori'nin son iktidar yılları hariç, 1594'ten 1604'e kadar geçen sürede, Avusturya'nın hâkimiyetinde kalmıştır.

Osmanlı Devleti bu savaşta kendi prestijinden kaybetse de, Macaristan'daki eski sınırlarına hâkim olarak Erdel'in güçlü komşusu olarak kalmaya devam etti. Ayrıca halk Basta'nın baskıcı yönetiminden usandığı için Avusturya'ya karşı çıktı. O yüzden 1605 yılının Şubat ayında Erdel asilzadeleri ve Sekeller, Osmanlıların himayesinde bulunan Stephan Boçkay'ı prensleri olarak seçtiler ve böylece Erdel yeniden Osmanlı İmparatorluğu'nun vasal prensliği haline geldi. Boçkay, böylece yalnızca Erdel'in değil, Tuna Nehri'nin kuzeyinde kalan Macaristan topraklarının da hükümdarı oldu. Sultan I. Ahmed, Temmuz 1605'te Macaristan'ı ve Erdel'i Osmanlı İmparatorluğu'nun zeameti olarak Boçkay'a ve torunlarına paylaştırdı.⁶ Büyük vezir Sokullu Mehmed Paşa Budin'deki karargâhında Stephan Boçkay'a kılıç kuşandırıp taç giydirerek, sancağını ve kraliyet esasını ona teslim etti (11-XI-1605). Boçkay ise bu sırada, daha önceden Sigismund Batori'nin Temeşvar eyaletinde ele geçirmiş olduğu bazı yerleri Türklere geri vereceğine dair söz verdi. Bu yüzden büyük vezir, Boçkay'ın Macaristan'ını ve Erdel'i 10 yıllık vergiden muaf tuttu, on yıl sonra ise Erdel, Osmanlı Devleti'ne yalnızca 10.000 dukat ödeyecekti.⁷

23 Haziran 1606'da Rudolf ve Boçkay arasında Viyana'da yapılan antlaşmayla, Boçkay'a sadece Sigismund Batori'nin yönetimi altındaki Erdel ve Macaristan vilayetleri değil, erkek veliahtlarına bırakmadığı takdirde, hepsinin Macaristan Krallığı'na ait olması şartıyla, Kuzey Macaristan'ın bazı bölgeleri ve Tokay şehri de bırakılmıştır. Bu anlaşma, 11 Kasım 1606'da Jitva Nehri'nin ağzında imzalanan barış antlaşmasında da (Zitvatorok Antlaşması) geçerli sayılmıştır.

Boçkay'ın 29 Aralık 1606'da erkek bir veliaht bırakmadan kısa bir süre içinde ölmesinin ardından, yeni bir karışıklık meydana geldi. Çoğunluğu Erdel asilzadelerinden oluşan Avusturya taraftarları, prensliğe yeni prens adayı olarak George Rakoçi'nin babası Sigismund Rakoçi'yi gösterirken, Osmanlı taraftarları, Boçkay'ın ölmeden önce -muhtemelen Bâbîâlî'nin teşvikiyle- kendi veliahdı olarak belirlediği tek aday olan Valentin Homonna'yı yeni prens adayı olarak önermiştir.⁸ Bu yüzden kısa bir süre önce

⁶ Viyana Devlet Arşivi'ndeki 5 Ağustos 1606 tarihli Ahidname. V. Klaić, *Hrvat Tarihi*, V, Zagreb, 1911, s. 457.

⁷ Klaić, *a.g.e.*, s. 451.

⁸ Katona, *a.g.e.*, ord., XXVIII, s. 685; Zinkeisen, *a.g.e.*, III, 674.

barış antlaşması imzalayan Osmanlı ve Avusturya arasında uyuşmazlık ortaya çıktı. Büyük vezir Kuyucu Murad Paşa, Kral Matthias'a 29 Mart 1607'de, Erdel'de prens tayin etme hakkının yalnızca Bâbîâlî'ye ait olduğunu, Bâbîâlî'nin de Valentin Homonna'yı Erdel Krallığı'na getirerek ona kraliyet berâtını, sancağını, tacını ve asasını verdiğini ve bu prenslik alametlerinin Saray'ın asla tasvip etmediği Sigismund Rakoçi'nin eline geçmesine müsaade edemeyeceğini yazmıştır.⁹

Çar Rudolf ve arşidükü, yani Macaristan Kralı Matthias'ın, 1606 tarihli barış antlaşmasına göre, Bâbîâlî'nin Erdel'in meselelerine karışmaması için uğraşılsa da başarısız olmuşlardır. Buna rağmen Sigismund Rakoçi prensliğe seçilmiştir. Fakat bir yıl sonra 3 Mart 1608'de prenslik hakkı Gabriel Batori'ye geçince, Sultan yeniden hamilik hakkını kullandı ve içinde Osmanlı İmparatorluğu ve Erdel arasındaki bütün hak ve yükümlülüklerin düzenlendiği ve onayladığı heybetli berâtını yeni prene gönderdi. Bu berâtla Batori'ye ve Erdel halkına, düşman tarafından bir saldırı durumunda himaye ve yardım garantisi verildi, aynı zamanda bütün Osmanlı komutanlarının ise Erdel'in içişlerine müdahalesi yasaklandı. Erdel'de yaşayan Macar soyluların ise Batori'ye sadık kalmaları şartıyla üç yıllık vergiden muaf tutulacakları bildirildi. Söz konusu berata göre, Erdel prenslerinin, Kırımli Tatar hanları ile olduğu gibi Eflak ve Boğdan prensleri ile de dostluk içinde yaşamaları gerekiyordu. Eflak ve Boğdan prensleri Erdel'de saray satın alamayacaklar, eğer isyan çıkarıp Erdel'e kaçacak olurlarsa, yakalanmaları ve İstanbul'a gönderilmeleri gerekecektir.¹⁰

Gabriel Batori, Bâbîâlî'nin himayesinde olsa da uzun süre görev yapamadı. Acımasız tutumu nedeniyle halkın tepkisine maruz kaldığı gibi, Kalvinizm mezhebinin güçlü taraftarlarından da Bâbîâlî'ye onunla ilgili şikayetler bir hayli fazlaştı. Batori, halka ağır vergiler dayatmış, Türk mültecileri antlaşmaya aykırı olarak kabul etmiş, Türklere teslim etmesi gereken Lipova, Janova ve diğer şehirleri de elinde tutmuştur. Tarafına topladığı haydutlarla Macaristan, Eflak ve Boğdan'a akınlar düzenleyerek oralarda vergi toplayan Batori, Lehistan'da 400'e yakın köyü ateşe vermişti. Bütün bu suçlamalar yüzünden, Bâbîâlî önünde kendisini haklı çıkarmak zorunda kalmıştı.¹¹ Ayrıca, kendi hanedanının mirası olarak Erdel'in vergiden 15 yıl süreyle muaf tutulmasını ve sonrasında 10.000 dukatlık vergi ödemeyi

⁹ Zinkeisen, *a.g.e.*, IV, 674-5.

¹⁰ Katona, *a.g.e.*, XXIX, s. 167-76; Zinkeisen, *a.g.e.*, III, 684-5.

¹¹ Zinkeisen, *a.g.e.*, III, 686.

Bâbiâlî'den talep etmişti. Batori, 1612'de Matija'nın intikam için gönderdiği Macar ordusunu mağlup ettiği zaman ise, Erdel'in tamamen vergiden muaf tutulmasını, ayrıca 40.000 dukatlık borçla beraber Eflak ve Boğdan'dan toplanan vergilerinin yarısını talep etmişti.

Bâbiâlî, artık Batori'yi görevden almak istiyordu. 1613'te Matija tarafından tehdit edildiğinde o zamanki arkadaşı, aslında siyasi düşmanı olan Gabriel (Gabor, Gavriilo) Bethlen'i Bâbiâlî'nin himayesini ve tavsiyelerini alması için, 15.000 dukatlık yıllık vergiyle birlikte daha önceki borçlarını da ödeme ve istenen şehirleri Türklere teslim etme sözü vererek Temeşvar Beylerbeyi'ne gönderdi. Gabriel Bethlen her şeyi Batori'nin aleyhine, fakat kendi şahsî menfaatleri doğrultusunda kullanarak prenslik makamına kendisini önerdi. Bâbiâlî'nin onayıyla Beylerbeyi bunu kabul etti ve 1613 sonbaharında Erdel'e giren büyük ordusunun başına geçirdi ve üç halkın da temsilcilerini kendi tarafına çekerek prens olarak seçilmiş, Batori ise (aynı yıl 27 Ekim'de) suikastçılar tarafından öldürülmüştür.¹²

1614 ilkbaharında Gabriel Bethlen Bâbiâlî'ye başında kardeşi Stefan Batori'nin olduğu bir heyet gönderdi ve Bâbiâlî ve Erdel arasındaki ilişkileri netleştirecek yeni bir ahitname çıkarılmasını talep etti. Sultan I. Ahmed bunun üzerine 14 Haziran 1614'te, Gabriel Batori'ye ve George Rakoçi'ye yazdığı berâtlarla benzer içerikteki resmî berâtını Gabriel Bethlen'e teslim etti. Bu berâtlar, prensin ve soyluların Bâbiâlî'ye karşı vazifesini harfiyen yerine getirdikleri müddetçe Erdel'in güvenliği garanti altına alındığı gibi, sınır meseleleri, esirler ve Erdel'in komşu vasal prenslikleri ile iyi ilişkileri ele alınıyordu.¹³

Erdel'i, Bâbiâlî'ye bağlılık derecesine göre Eflak ve Boğdan ile birlikte birinci dereceden Türk vasallıkları arasında değerlendirebiliriz. Erdel'de Bâbiâlî'nin arzusu üzerine düzenli bir şekilde prensleri iktidara getiren Türklere yana olan güçlü bir taraf daima olmuştur. Bu ahidnamelerin içeriğinden, Erdel halkının ve prenslerin itaatlerinin ne denli olduklarını görüyoruz. Bu, Bâbiâlî'nin vergiye tabi tuttuğu Dubrovnik Cumhuriyeti ile olan ilişkisinden tamamen farklıdır, fakat Bâbiâlî, ahidnameye göre Dubrovnik'in iç ve dış politikalarına karışmıyordu.

¹² Aynı yerde, 693.

¹³ Katona, *a.g.e.*, XXIX, s. 504-517; Hammer, *GOR*, II, Pest, 1840, s. 749; Naima'ya göre, s. 306; Zinkeisen, *a.g.e.*, III, 694.

Gabriel Bethlen her şeyden önce kendi ülkesinin menfaatlerini gözetmekteydi ve ülkesinin hem Osmanlı İmparatorluğu'ndan hem de Avusturya'dan bağımsız kalmasını istiyordu. Bu arzusu onu Protestanlığın koruyucusu ve Avusturya'nın düşmanı olarak büyük Avrupa devletlerinin politikalarına bulaştırdı. 1626 yılının başlarında Mikulov'da yapılan Avusturya ve Bethlen arasındaki barış, Bethlen'in iktidar hırsına bir sınır koyup Avusturya-Osmanlı ilişkilerini iyileştirdi. Lakin bu ilişkiler kısa bir süre sonra bozuldu. Bethlen, Avusturya'nın Lehistan ve İspanya'yla olan ittifakını, Bâbiâli'ye Osmanlılar için doğrudan bir tehdit olarak göstermeyi başardı. Bâbiâli, doğrudan kendisi katılmamıştı, ancak komşu şehirler Kanije'den, Temeşvar'dan, Budin eyaletinden gelen 20.000 süvari ve 10.000 Tatar askeriyle Bethlen'e yardım etmiş ve Bethlen 1623 yılında Macaristan'a saldırarak, birçok yeri ve kaleyi alarak kendilerini sağlama almış Pojun (Bratislava) ve Komarom şehirlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmıştır. Dönüşte 27 Kasım 1623'te Komarom'un kuzeyindeki Nitra'da yenilgiye uğradı.¹⁴ 1626'da ise Bethlen, komşu Osmanlı sancakların ordularıyla birlikte Avusturya'ya karşı savaştı.¹⁵

Avusturya İmparatoru'nun diplomasisi Bethlen'i ve Avusturya'ya karşı çıkan Protestan ittifakını (İngiltere, Danimarka, Hollanda, Fransa, İsveç, Venedik ve Almanya'nın bazı Protestan prenslikleri) karalamak için elinden geleni yapıyordu. Fakat Bethlen'in Bâbiâli'de iyi bir savunucusu vardı, o da Avusturya'nın büyük düşmanı olan yaşlı Kaymakam Gürcü Hadım Mehmed Paşa idi. Ancak onun halefi Kaptan-ı Derya Topal Recep Paşa Avusturya ile dost olduğu için Bethlen'e pek kulak asmadı.

Osmanlı ve Avusturya ilişkilerinde Erdel, diğer sebeplerin yanı sıra her zaman bir engel teşkil etmiştir. Avusturya ve Osmanlı imparatorlukları arasında kalan Erdel resmen hançerle ikiye ayrılmış gibiydi. Erdel prensleri bir tarafın zaafiyetini diğer tarafın ise müsamahasını sürekli kendi çıkarları için kullanmayı biliyorlardı, bir gün bir tarafı, başka bir gün diğer tarafı tutuyorlardı. Hem Batı hem de Doğu onları hain ve itimatsız olarak görüyordu, fakat bir yandan her iki taraf da bu prensliği kendi tarafına çekmeye çalışıyorlardı, zira onu olduğundan daha güçlü görüyorlardı.

5 Kasım 1629'da Gabriel Bethlen'in ölmesiyle Erdel'in prenslik tahtı ciddi bir mesele oldu. Bethlen'den sonra Erdel'i yönetmesi için onun isteği

¹⁴ Zinkeisen, *a.g.e.*, IV, 389-91.

¹⁵ Aynı yerde, 459.

ile tayin edilen dul Katarina görevini tam olarak yapamadı. Bunun üzerine iki ayrı taraf oluştu, birincisi Katarina'nın başını çektiği Katolik tarafı, ikincisi ise Bethlen'in kardeşi Stefan Bethlen'in başını çektiği Protestan tarafı idi. Temmuz 1630'da Cluj'da, yeni prensin seçimini görüşmek için bir kurul toplandı, o arada ise Protestanların ileri gelenleri Bethlen'in mal varlığının önemli bir kısmını ele geçirmişlerdi. Katarina oradan 40.000 dukat kurtarmayı başarmıştı. O, Bâbiâli'den kurtulup tamamen Avusturya'ya dâhil olma suçlamalarını yalanlayıp kendisini savundu, ama bu savunma ona yardımcı olmadı. O sırada Protestan Meclisi Prens Bethlen'in kardeşi Stefan Bethlen'i seçmişti. O esnada taraflardan biri ona karşı ayaklanınca, o (Stefan Bethlen) bu şerefi Macaristan'da zengin mal varlığına sahip George Rakoçi (György Rákóczi)'ye teklif etti.¹⁶ Rakoçi bu davete icabet ederek güçlü bir haydut koruması eşliğinde Veliki Varadin'e yola çıktı ve orada coşkuyla karşılandı. Orada 1630'un Eylül ayında yapılan seçimin sonucunu bekledi. Sahip olduğu altınları, casuslarının ataklığı, resmen iktidardan vazgeçmek ve ülkeyi terk etmek zorunda kalan Katarina'nın ve Bethlen'in taraflarını yenmesi konusunda kendisine yardımcı oldular.

Rakoçi, seçim bildirgesinde Avusturya ve Osmanlı yönetimi ile dostane ilişkiler içerisinde olacağı taahhüdünde bulunsa da, kendi haydutları seçimin hemen ardından Tisa Nehri kıyılarındaki Avusturya birliklerine saldırıp onları dağıttılar. Bâbiâli ilk başlarda Bethlen'in tarafını tutmuştur, fakat bu taraftan bir çıkar elde edemeyeceğini anlayınca yüzünü, seçilmesinin hemen ardından İstanbul'a değerli hediyelerle bir heyeti göndererek Osmanlı'nın himayesini isteyip kazanmasını bilen Rakoçi'ye döndü.¹⁷ 1631'in Nisan ayının başında Bâbiâli, Rakoçi'ye nişan ve rütbeleriyle birlikte, bilinen koşullar altında onun prensliğe seçilmesini onaylayan bu ahitnameyi gönderdi. Ahidnamede yıllık vergi ödemesi özellikle vurgulanmıştır. Bu şartlar altında Avusturya dahi Rakoçi'ye karşı sesini yükseltmeye yanaşmadı. Rakoçi yine de bu zaferine uzun süre sevinemedi, çünkü Bethlen'in tarafı yönetimin elden gitmesini kolay kolay hazmedememişti. Onu yönetimden almak için ülke içinde çeşitli yollara başvuruyor, Bâbiâli'de ise mülteci olan Stefan ve Petar Bethlen planlı bir şekilde ona karşı çalışıyorlardı. O yüzden 1633 yazında Rakoçi, 21 Ağustos 1633'te Sultan'a yazılı beyanda bulunarak Rakoçi'ye olan sadakatlerini ve memnuniyetlerini bildirecek, ayrıca sözü edilen muhacirlerin geri iade edilmesini isteyecek olan üç halkın soylularını Erdel Belgradı'nda topladı. Bu arzuhalı, önceki yıllara

¹⁶ Aynı yerde, 466.

¹⁷ Aynı yerde, 469.

ait borç vergilerin parasıyla ve muazzam hediyeler ile birlikte saygın üyelerden oluşan bir heyet İstanbul'a götürmüştü.¹⁸

Rakoçi, Bâbîâlî'den gereken desteği alır almaz, Avusturya İmparatoru'nun nezdinde de kendisini emniyete almaya çalıştı. 1633 ilkbaharında, tarafların ilgili sorunlarının çözülebilmesi için müzakerelere başlandı, aynı yılın sonbaharında ise karşılıklı dostluğu garantileyen bir sözleşme imzalandı. Düşmanları ise, bütün 1635 yılı boyunca İstanbul'da Rakoçi'nin görevden alınması için müzakerelerde bulunuyordu. Orada Stefan Bethlen'in yanında Moses Szekely İsveç altınlarıyla Bâbîâlî'yi etkilemeye çalışıyordu. Bâbîâlî, Rakoçi'yi ülkesinden sürme teklifini kabul etti ve komşu sancakbeylerine bunu gerçekleştirmelerini emretti. Fakat Rakoçi 3 Ekim 1636'da Temeşvar ve Gule arasındaki Salonta şehrinde Budin, Temeşvar ve Bosna beylerbeylerinin komutasındaki 25.000 kişilik Osmanlı ordusunu mağlup etti. Böylece aleyhine iş yürütmelerinin intikamını ağır bir şekilde almış oldu. Bu bozgundan sonra Budin Beylerbeyi Nesuhzade görevden alınırken, Temeşvar Beylerbeyi Bekir Paşa aldığı bu mağlubiyetten dolayı idam edilmiştir.¹⁹

Bu mağlubiyetten sonra Bâbîâlî kararsız kaldı, ancak yine de şu şartlar dâhilinde barışa razı oldu:

1) Rakoçi ömür boyu Erdel prensi kalacak, keza Sultan'ın özel bir ahidnamesiyle oğlunun veliahtlığı ve eski özgürlüğü garanti altına alınacak;

2) Stefan Bethlen tamamen affedilecek ve Erdel'deki kardeşi Gabriel Bethlen'in bütün malvarlığını devralacak ve;

3) Rakoçi Sultan'a 40.000 dukatlık bir hediye gönderecek.

Rakoçi, Bâbîâlî'nin gözüne girebilmek için Avusturya'nın niyetini daha şüpheli bir şekilde göstermekten daha iyi bir yol olmadığını anladı. Bunu, iki sebepten dolayı yapmalıydı: 1) Erdel'deki prenslik makamını ömür boyu garantilemek istiyordu. Bunun için Bâbîâlî'nin onayı gerekecekti ve bu konuda Divan-ı Hümayun'un iznini alması için 1642 yılında meclisten izin aldıktan sonra İstanbul'a heyet gönderdi. Bâbîâlî'de kendisine karşı iyi bir hava oluşturmak için, akabinde başka bir elçiyle belirlenmiş vergiyi gönderdi.

¹⁸ Aynı yerde, 470.

¹⁹ Aynı yerde, 482.

2) Avusturya'ya karşı, Fransa ve İsveç ile askerî ittifaka girmek için Bâbiâli'den izin istiyordu. Rakoçi bunu da başardı ve söz konusu devletlerle 26 Nisan 1643'te Erdel Belgradı'nda askerî ittifak yaparak bir antlaşma imzaladı.

1644 ilkbaharında Rakoçi Macaristan'ın kuzeyine doğru 20.000 kişilik ordusuyla akın etti ve birkaç yeri ele geçirdi. O ilerledikçe Bâbiâli, Rakoçi'nin taleplerini karşılayıp Viyana idaresinin şikâyetlerini hiç önemsemedi. Bozguna uğratılınca, Bâbiâli kendisine karşı olan tutumunu değiştirdi ve onun takviye güç talebini reddetti. Aynı zamanda Bâbiâli ve Avusturya imparatoru arasındaki ilişkiler düzeltildi. Bunun üzerine Avusturya imparatoru, hediyeleriyle birlikte Bâbiâli'ye bir heyet göndermişti. Rakoçi söz konusu askerî ittifaka sırtını dayayıp 1645 ilkbaharında Macaristan'ın kuzeyinde savaşa devam etti, ama kısa süre içinde Bâbiâli'den operasyonlarını durdurması emredildi, aksi halde Osmanlılar Erdel'i elinden alacaktı. Rakoçi 8 Ağustos 1645'te Viyana'da imzalanan, yine Viyana'nın sunduğu barış teklifini kabul etmeye mecbur kaldı. Bu barış antlaşmasına göre Rakoçi, Avusturya'ya karşı Fransa ve İsveç ittifakından vazgeçmek zorunda kaldı. Bütün askerlerini, zamanında Gabriel Bethlen'in tuttuğu, şimdi ise kendisine devredilen yedi Macaristan şehrine ve Erdel sınırına çekmek zorundaydı. Bunun haricinde Rakoçi'ye Tokay şehri ve Macaristan'da birkaç yer daha verildi. Böylece Macaristan'dan ele geçirdiği tüm esirleri ve silahları Ferdinand'a iade edecek, ayrıca Macaristan'ın işlerine karışmayacağına dair söz verecekti.

Bâbiâli söz konusu antlaşmayı veto ederek Rakoçi'nin arzusu üzerine Erdel'in vergisini 15.000'den 10.000 dukata indirdi. Rakoçi ertesi yıl Ferdinand'a karşı savaşa devam etmek için Fransa ve İsveç ile yeni bir ortaklık anlaşması yapınca Bâbiâli Erdel'in vergisini tekrardan 15.000 dukata çıkardı; 20.000 dukat ise Macaristan'ın kuzey kesimleri için istedi.

George Rakoçi 23 Aralık 1648'de Erdel Belgradı'nda öldü.

17. yüzyılın sonlarına kadar Erdel, Osmanlı İmparatorluğu'nun vasal prensliği olarak kaldı. Viyana Savaşı'nı ve Avrupa'daki topraklarını kaybetmesi sonucunda Osmanlı İmparatorluğu, Erdel'i de kaybetmiş oldu. 1686 yılında Erdel Prensi Michael Apafi Avusturya'nın hamiliğini kabul etti, 1691 yılında ise Avusturya, Macaristan Prensligi'nin bağımsız bir üyesi olarak Erdel'in anayasal özgürlüğünü garanti etti. 1697 yılında Avusturya son olarak Mihael Apafi'nin oğlu ile tazminat karşılığında tüm prenslik

SULTAN IV. MURAD'IN ERDEL PRENSİ I. GEORGE RAKOÇI'YE YAZDIĞI BERÂT

haklarından vazgeçmesi konusunda anlaşmaya vardı. Böylece Erdel, resmi olarak da Avusturya hükûmetine bağlanmış oldu.

Diplomatik (paleografik) bakış açısıyla bu berât şu unsurları içermektedir:

Boyutları 275x58 cm'dir. Bundan 22 cm fahri yazılı alana düşmektedir, metnin sonundaki boş alan 23 cm'dir. Sağ kenar boşlukları 15 cm'e tekabül ederken, yazılı metin tam olarak 240x43 cm'lik bir alan kaplamaktadır.

Berât siyah mürekkeple, divânî yazısıyla, kumaş kaplı bir kâğıt üzerine yazılmıştır. Dua rûknü ile birlikte 47 satırdan oluşur. Dua rûknü, daha büyük altın harflerle yazılmıştır ve 6 satırdır. Tuğra da altın boya ile çekilmiştir. Aynı boya ile baştan on iki satıra hükümdar sultanın ismi yazılmış, tüm metin boyunca -cümlelerin sonuna- dekoratif noktalar da konmuştur.

Üslup oldukça süslüdür. Arapça ve Farsça kelimeler bolca kullanılmıştır. Tuğranın ardından 12 satırlık elkab (isimler) rûknu takip eder. Burada sultanın heybetli sıfatlarının arkasından ülkeler, eyaletler, sancaklar ve devleti için anlamlı olan şehirler sıralanmaktadır. Daha sonra berâtın muhatabının çok sayıda ve farklı türlerde sıfat ve övgülerle övüldüğü 18 satırlık bir bölüm yer almaktadır. Nakil rûknu 2 satırdır (18-20), belgenin asıl içeriği olan emir rûknu 21. satırdan 42. satıra kadardır. 42. satırdan başlayan ve sonuna kadar devam eden nihaî kısım ise Sultan'ın emrinin tekrarını ve muhataba olan ikazını içermektedir.

46. satırda tarih olarak 1040 yılı Ramazan ayının ilk on günü (3-13 Nisan 1631) ve en sonda berâtın yazıldığı yer olarak İstanbul belirtilmiştir.

Hazret-i rabbü'l-'izzet cellet kudretühü ve 'allet kelimetühünün'inâyet-i bî-gâyeti ve mihr-i sipihr-i nübüvvet [ahter-i burc-i semâvât] (1-2) pîşvâ-yı zümre-i enbiyâ ve muktedâ-yı fırka-i asfiyâ iki cihân fahrî Muhammedü'l-Mustafa sallallahü te'âlâ aleyhi vesellemün mu'cizât-ı kesîretü'l-berakâtı (3) ve çihâr-ı yâr-ı güzîn Rıdvânu'llahi te'âlâ aleyhim

ecma'înun ve cemî'î evliyâ-i 'izâm ve etkiyâ-yı kirâmun ervâh-ı mukaddeseleri murâfakatı ile

(Tuğrâ)

Murâd bin Ahmed Hân Muzaffer-i Dâ'ima

Ben ki sultânü's-salâtîn-i zamân ve burhân-ı havâkîn-i devrân tâc-bahş-ı hüsrevân-i cihân zıllullâhi'l-meliki'l-mennân hâdimü'l-haremeyni'ş-şerifeyn sâni-i İskender-i Zü'l-karneyn eşrefü'l-medâyin ve'l-emsâr akdesü'l-memâlik ve'l-aktâr Mekke-i mükەرreme-i müşerrefe ve Medîne-i münevvere-i mu'azzamanın ve Kudüs-i şerîf ve Lahsa ve Katif ve Mısır ve Yemen ve San'â (10) ve 'Aden ve Basra ve Habeş ve Sivâs ve Mar'aş ve Şâm-ı dârü'l-islâm ve Haleb ve Trablûşşâm ve Nihâvend ve Palangan ve Musul ve Diyarbekir ve Van ve Karabağ ve Gürcistan ve Anadolu ve Karaman ve 'umûmen Kürdistan ve Boğdan ve Eflak ve Demurkapu ve Deşt-i Kıpçak ve Akdeniz ve Karadeniz ve diyâr-ı Kulzüm ve diyâr-ı Mağrib ve 'Acem ve ekalim-i Terek ve Deylem ve Bağdat ve Şehrizol ve hasretü'l-mülûk olan mahmiye-i İstanbul ve dârü'l-cihâdü'l-harb Cezâyir-i Mağrib ve Trablusgarb ve evtân-ı Tunus ve cezîre-i Kıbrıs ve 'umde-i memâlik-i diyâr-ı Rumili ve Temeşvar ve Bosna ve Budun ve Kefe ve Trabzon vilâyetlerinin ve bunların emsâli nice memâlik-i ma'mûre ve mesâlik-i nâ-mahsûrenin ve kılâ'-ı felek-i irtifâ' ve bikâ'-i kesiretü'l-intifâ'ın pâdişâhı ve sultânı ve şehinşâhı ve hâkânı Sultân Murâd Hân ibni Sultân Ahmed Hân ibni Sultân Mehmed Hân ibni Sultân Murâd Han.

Kadîmü'l-eyyâmdan Erdel vilâyetine hâkim olanlar abâ 'an ceddi 'utbe-i 'aliyye-i saltanat-penâh ve behre-i seniyye-i felek-i iştibâha itâ'at ve ihlâsda sâbit kadem ve bünyân-ı hulûs ve rıkkıyetleri meşîd ü müstahkem olub anın gibi hulûl-i ecel iktizâ eyledikde veya aher tarîkiyle Erdel hâkimi tecdîd olunmak lâzım geldikde hükkâm-ı Erdel'in silsilesine müntesib olan oğullarından ve karındaşlarından ve akrabalarından hükûmete sezâvâr ve esâs-ı 'ubûdiyyeti üstüvâr olan kimesne rızâ-yı hümâyûnumuzla ve vilâyet-i Erdel'in sâir beyleri ve üç millet a'yânı ve re'âyâsı hükûmetlerine ihtiyâr eylemek kânûn-ı mukarrer olmağın sâbıkân Erdel hâkimi olan Rakoçi Jidmun oğlu olan işbu dârende-i menşûr-ı meymenet-i mestûr u nümâyende tevki'-i

1 ve 2 Parantez içindeki metin hasar görmüştür. Yukarıdaki gibi olduğunu düşünüyorum.

3 kesiret, orijinali kesiret

10 San'â, orijinalindeki yanlışlık San'ân. Arapçada coğrafi isim San'â vardır, doğrudur. Muhtemelen kâtip, nomen relativum [relatif isim] olan San'anî, şeklinde duymuştur. Kısaltılmış hali Arapçada sıkça kullanılırken, Türkçede hemze atılmaktadır.

refî'-i müstevcibü'l-sürûr iftihârü'l-ümerâi'l-i-zâmi'l-milleti'l-Mesîhiyyeti muhtârü'l-küberâi'l-fehâmi't-tâifet-il-İseviyyeti muslih-i mesâlih-i cemâhîri't-tâifeti'n-Nasrâniyyeti sâhib-i ezyâli'l-haşmeti ve'l-vakâr sâhib-i delâilü'l-mecd ve'l-iftihâr Rakoçi Görg hatmet-i 'avâkıba bi'l-hayr yarar ve şecâ'at-şi'âr ve il ve memleket zabtına kâdir kuvâi'l-iktidâr olub âsitane-i sa'âdetimin doğru emekdâr kulu mukaddemâ babası dahi Erdel vilâyetine hâkim olmuş oğlu olduğundan gayri kendüsi dâhi bu ana değin dîn ve devletime lâıyk ve 'ırz ve nâmûs-u saltanatıma muvâfık nice hidmet ü maslahatları bulunmağla Erdel vilâyetinin üç millet a'yânı cedd-i emcedim merhûm ve mağfûrla Sultân Süleymân Hân Gâzî rahmetullahi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten zamanından berü mâbeynlerinde olıgelen 'âdet ve âyin üzere mûmâ-ileyh Erdel hükûmetine ihtiyâr ve kabûl etmeleri ile kendülere hâkim nasb olunması bâbında 'ale'l-ittifak ümîdvâr 'inâyet-i şâmilü'l-ümem fâ'ik eyledikleri ecilden hakkında 'inâyât-ı 'aliyye-i mülûkâne ve râfet-i seniyye-i hüsvânım zuhûra getürüb müşârün-ileyh Erdel vilâyetine hâkim nasb idüb iki fahrî ulu peygamberimiz Muhammed Mustafa 'aleyhi mine's-salavât-ı asfâhâ hicret-i şerîfelerinin bin kırk Şa'bânü'l-mu'azzamanın on yedinci gününden ve Hazret-i İsâ 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salavât vet-tahiyyenin bin altı yüz otuz bir senesi Martında vâki' nevrûz-i firûzda bu berât-ı hümayûn ve 'ahidnâme-i sıdk-ı meşhûnu ihsân idüb

Buyurdum ki: Ba'de'l-yevm müşârün-ileyh Rakoçi Görg Erdel vilâyetine hâkim olub vilâyet-i mezbûrenin beyleri ve kapûdânları ve üç millet a'yânı ve varoş biroları ve re'âya ve berâyâsı ve bi'l-cümle sagîr ü kebîri mûmâ-ileyhi kendülere hâkim bilüb hükûmetine mûte'allik umura da mürâca'at idüb sözünden tecâvüz itmeyüb emrine muhâlefet ve mu'anedet göstermiyeler mûmâ-ileyh dahi zikr olunan vilâyât a'yânıyla hüsn-i mu'âmele ve ittihâd üzere olub her birine hallü hâlince ri'âyet idüb re'âyâ ahvâlin 'adâlet üzere görüb olıgelen muhâlif kimesneye zulm ve te'addî itdirmeye ve mukaddemâ virilen 'ahidnâme-i hümayûn (43) mûcibince Erdel halkı hâkimlerinin mevî ve yahud tecdîdi iktizâ eyledükde fermân-ı celîlü'l-'üvânım mûcibince Erdel silsilesinden içlerinde büyümüş ve dâire-i hükûmette perverde olmuş kimesne cümle Erdel beyleri ve üç millet a'yânı ve ocak sâhibleri kabûl eylediklerinde südde-i sa'âdetime 'arz oluna ki cenâb-ı celâlet-me'âbım tarafından hâkim nasb oluna ve anın gibi a'yân-ı memleket ve sâir râ'iyyetin talebi yoğiken hâricden hükûmete tâleb olanlarsa (47) virilmiye ve hükûmet sevdâsıyla ecnebîden tagallüben fuzûlî hükûmete mûtesaddî olanlar aslâ dahl itdirilmeyüb def' ve izâlesinde sa'y ü ihtimâm oluna ve mâdâm ki mûmâ-ileyh hâkim ve sâir Erdel ümerâsı ve a'yânı ve ra'iyyeti tarîk-i 'ubûdiyyet ve istikâmetde pâyidâr ve şâh-râh-ı itâ'at ve

‘ubûdiyyetde üstüvâr olub dostuma dost düşmânıma düşman olmaları bâbında ‘ahd-efgen ve peymân-şiken olımıyalar hem-civâr olan beylerbeyilerim ve sancakbeylerim vesâir asâkir-i nusret-me’âsirim sırrân ve ‘alâniyyeten Erdel vilâyeti hudûduna tecâvüz itmeyüb ve re’âyâ ve berâyâsı esîr ve malları nehb ü gâret eylemiyeler eğer bir tarîkle esîr olurlar ise olmakûle esîrler Müslümân olmayub küfr üzerine bulunanlar redd olunub iki taraftan aman ve amana mugayir fesâd idenlerin cezâsı verile ve Solnuk ve Gule ve Yanova ve Lipova ve Temeşvar serhadlerinde Batori Jidmun ‘isyân idince Solnuğa ve Gule ve Lipova’ya ve Yanova’ya ve Temeşvar’a bu kerre harâc ve virgü virüb cânib-i hümayûnuma itâ’at iden köyler ve varoşlar mukaddemâ Erdel ‘isyân idince virgüsün bu tarafa virmekle kemâ-kân cânib-i hümayûnuma mûte’allık olub mutâd olan virgülerin bu cânibe vireler ol taraftan aslâ dahl ü nizâ’ olunmaya ve bi’l-fi’l hükkâm-ı serhaddin zâbtında olan Mehadiye barkânına ve nâhiyesine ve Halmaş nâhiyelerine Erdel tarafından aslâ dahl ü nizâ’ olunmaya ve iller ki ile’l-ân bu cânibe virgü virmemişlerdir serhadd hâkimleri ve gayriler aslâ dahl eylemiyeler ve kadîmden memâlik-i mahrûsem (61) karyelerinden re’âyâları kalkub Erdel’e gitmiş re’âyâ var ise girü yerlerine gönderüb içlerinde saklamıyalar ve Tuna Belgradı’ndan vesâir memâlik-i mahrûsemden (62) tüccâr ve esîrden mâl ve rızıkları ile kimesne Erdel’e kaçarsa kabul itmeyüb gerü redd eyliyeler ve kadîmden mu’ayyen olub viregeldikleri harâcları kemâ-kân virüb sâl-be-sâl vakti ve zamânı ile irsâl ideler ve eğer ba’zı müfsidler bir fitne ve ihtilâl bırakmak için Erdel hâkimleri haklarında şikâyet iderler ise ve yâhud adına mühr kazub ta’lîl ile müzevvir mektûb veya aher tarîkle kâğıd ibrâz iderler ise vilâyet halkı ittifâkı ile yoklayub şikâyet eyledikleri mâddenin hakikati çıkmayub ol müzevvirlerin tezvîrleri zâhir oldukda fermân-ı hümayûnumla müstehak oldukları cezâları virile ve Eflak ve Boğdan voyvodaları ile ‘utbe-i ‘ulyâma mütâba’at ve inkıyâd ve muvâfakat ve ittihâd üzere olub birbiriyle dostluk ve koğuşılık şerâyitin ri’âyet idüb bir yerden düşman hareket eyleyüb el virürse mu’âvenet ve müzâheret idüb memleket ve vilâyetlerinden mazarratların zarar-ı kasdında oldukda bizzât kendüsi varmağla mı olur yohsa kifâyet-i mikdârı ‘asker göndermekle mi olur her ne vechle (71) iktizâ iderse ve nice def’ eyliyeler ammâ Erdel beyleri ve hâkimleri ve a’yân ve ‘askerî adem gönderüb hîn-i ihtiyâcda mu’âvenet için ‘asker taleb eylediklerinde levâzımların tedârik ve ihzâr idüb mürûr ü ‘ubûr idecek köprülerin vesâir geçidlerin ve yolların tevsi’ ve tathîr ve termîm ve ta’mîr itdükdün sonra ‘asâkir-i mansûremi taleb ideler ki vardıklarında cünûd-i zafer-nümûdum bir

43 hümayûn, orijinalinde hümayûyûn 47 olanlarsa, orijinalinde osalanlar

61 mahrûsem, orijinalinde mahrûsem 62 mahrûsemden, orijinalinde mahrûsemden

nesneye müzâyaka çekmiyeler ve keزالık memâlik-i mahrûsemizden serhadde bir hıdmet vâki' olub serhadd beylerbeyileri hâkim-i mûmâ-ileyhe i'lâm eylediklerinde muktezâ-yı sadâkat ü'ubûdiyyet üzere Erdel ve Macar beyleriyle kemâl-i ittifâk ve ittihâd idüb dahi bizzât kalkub varmağla mı olur yohsa 'asker ve yat u yarak vesâir mühimmât göndermekle mi olur her nice iktizâ iderse mu'âvenet ve hıdmet eyliyeler ve Erdel hâkimleri Nemçe tarafıyla kadîmü'l-eyyâmdan ne vechle (80) musâlaha ve mu'âhede idegelmişler ise ve ne tarikle aralarında temessükât ve 'ahdnâme alınub virenler gelmiş ise ve sünûd-u hudûdların ne yüzden ta'yîn olunagelmiş ise gerü ol-vechle memâlik-i İslâmiyyeden mâ'adâ kendü kal'alarına ve varoşlarına ve sünûdlarına ve kurâ ve nevâhisine dahl-i ta'arruz itmeyüb kemâ-kân Erdel memleketinden ma'dûd ola ve Macar ümerâsından Erdel hâkimlerine tâbi' olanlara bir ferd mâni' olmayub memâlik-i mahrûsemizin hükkâmı ve zâbitleri tarafından bu 'ahde mugâyir kimesne te'addî ve tecâvüz eylemiye kendü halinde olmyanlara südde-i sa'âdetimden muhkem tenbîh oluna ve vilâyet-i mezbûreden kadîmden olıgelenden ziyâde virgü taleb olunmya ve gelen elçilerine ve kapu kedhüdâlarına ta'yîn olunan nafakaları kânûn üzere virile ve Erdel hâkimi olunmalu oldukda pâye-i serîr-i a'lâmıza 'arz olunub ruhsat-ı hümâyûnumuz sudûr itmeyince olunmya ve Leh ve Eflak ve Boğdan hâkimleri taraflarından Erdel kal'alarından kal'a satun almak murâd olunursa rızâ virülmeyüb kemâ-kân sahiblerinde kala ve Eflak ve Boğdan voyvodalarından biri 'âsi olub üzerine'asâkir-i nusret-me'âsirimiz vardıkda Erdel'e giderse sığındırmayub ve aher cânibe varmağa komayub âsitâne-i sa'âdetime göndereler ve Erdel vilâyetinde ve âna tâbi' Macar vilâyetinde ehl-i İslâmıdan ne mikdâr esîr bulunur ise cümlesi akçesiz ıtlâk oluna.

Ve bi'l-cümle mâdâm ki hâlâ Erdel hâkimi olan müşârûn-ileyh Rakoçi Görg ve kendüden sonra gelecek hâkimler ve vilâyet-i Erdel'in sâir beyleri ve a'yân ve üç millet halkı ve re'âyası bu 'ahd ve şartı ri'âyet idüb 'ahdnâme-i hümâyûnuma mazmûn-ı sadâkat-makrûnundan tecâvüz ü'udûl eylemiyeler ben dahi 'ahd ve misâk iderim ve imân-ı şedîd ile yemîn iderim ki yerleri gökleri yoğiken var iden perverdegârımızın hakkıçün ve yerleri ve gökleri yüzü suyuna yaratduğı iki cihân güneşi (98) ve cümle peygamberlerin sürûrî Muhammed Mustafa sallâllahü te'âlâ 'aleyhi vesellem hazretlerinin pâk dîni hürmetiçün bu 'ahd ü emânı mukarrer tutub (97) hilâfına zâhib olmayım gerekdir ki Erdel hâkimleri olanlar bu 'ahdnâme-i hümâyûnumu tasdik idüb

71 ve 80 ne vechle, orijinalinde nuchle

itâ'atlerinde sâbit-kadem olub dâimü'l-evkât senâ-i haşmet-i ebediyyü'l-ittisâlime müdavemet göstereler ve kadîmden Erdel hâkimi olanlara yeni oldukda âsitane-i sa'âdetimden virülügelen sancak ve 'alem ve topuz ve hil'at ve kılıç ve at kemâ-kan virile şöyle bileler tahrîren fî evâil-i şehr-i Ramazânü'l-mübârek sene erba'în ve elf mine'l-hicreti'n-nebevviyeti 'aleyhi efdalu's-salavât ve ekmelü't-tahiyyât.

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

98 güneşi, orijinalinde geneşi
97 tutub, orijinalindeki yanlışlık tub

İzzet ve kudret sahibi yüce Allah'ın sonsuz yardımıyla ve nübüvvet gökyüzünün güneşi, gök burcunun yıldızı, peygamberler zümresinin önderi, doğrular fıkrasının imamı, iki cihanın övüncü Muhammed Mustafa sallallahu teala aleyhi ve sellem bereketlerinin bolluğu, seçkin dört halifenin -Allah onların hepsinden razı olsun- ve cümle büyük evliyalar ile ikram sahibi müttakilerin mukaddes ruhlarının rehberliğinde

(Tuğra)

Daima Muzaffer olan Ahmet Han oğlu Murad

Ben ki, zamanın dünya hükümdarlarına taç giydirmiş sultanlar sultanı, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, Mekke ve Medine'nin hizmetkârı, ikinci Büyük İskender,¹ en mukaddes vilayetlerin ve büyük şehirlerin sahibi, Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'nin, Kudüs'ün, Lahsa'nın,² Katif'in,³ Mısır'ın, Yemen'in, Sana'nın,⁴ Aden'in, Basra'nın, Habeş'in, Sivas'ın, Maraş'ın, İslam yurdu Şam'ın, Halep'in, Trablusşam'ın,⁵ Nihavend'in, Palangan'ın,⁶ Musul'un, Diyarbekir'in, Van'ın, Karabağ'ın, Gürcistan'ın, Anadolu'nun, Karaman'ın, bütün Kürdistan'ın, Boğdan'ın, Eflak'ın, Demirkapı'nın,⁷ Deşt-i Kıpçak'ın,⁸ Akdeniz'in, Karadeniz'in,

¹ Zülkarneyn (İki boynuz sahibi): Kur'an'da ve klasik Arap edebiyatında geçen Büyük İskender'in lakabı.

² Lahsa (Ahsa): Arap Yarımadası'nın kuzeydoğu bölgesindeki Basra Körfezi'ne bakan kıyı şehri. Osmanlı Devleti'nin eyaletlerinden birisidir (Kâtip Çelebi, *Cihannüma*, 497).

³ Katif: Lahsa eyaletinin bir şehri.

⁴ Sana: Yemen eyaletinin yine aynı isimli sancağında bulunan bir şehir. Ali Çavuş, (Hamid Hadžibegić'in Rasprava Ali Čauša "Ali Çavuş'un demeçleri" adlı eserinde, *GZM*, s. 175) Arabistan'daki sadece bu iki salyaneli eyalet, Lahsa ve Yemen'den bahseder.

⁵ Trablusşam: (Trablusgarp'tan "Tripolis" farklı), ayrıca daha sonra Beyrut eyaletinin sancaklarından biri olmuştur (*Kamus-al-a'lam*, IV, 2998).

⁶ Çıkaramadım. Muhtemelen önceleri İran'da bu ismi almış bir şehir.

⁷ Demirkapı: Bağdat eyaletinde bir sancak (Ali Çavuş, *a.g.e.*, s. 183).

⁸ Deşt-i Kıpçak: Ural (Slav) Kazaklarının, Kırgızlarının, Kalmuklarının hanlıkları veya ülkeleri, yani Ural, Volga ve Don nehirleri arasında kalan ülkeler. Bunlar özerk vasal devletlerdir. Burada sadece Deşt-i Kıpçak'ın bölgelerinden Nogay ve Kırım hanlıklarına değinilmektedir. Bu hanlıklar XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Rusya'ya geçmiştir (*Kamus-al-a'lam*, V, 3600).

Kızıldeniz'in, Mağrip'in,⁹ Acem'in,¹⁰ Terek şehirlerinin,¹¹ Deylem'in,¹² Bağdat'ın, Şehrizol'un,¹³ hükümdarların hasreti olmuş kutsal savaşların şehri himâyeli İstanbul'un, batıdaki Cezayir'in,¹⁴ Trablusgarp'ın, Tunus'un, Kıbrıs adasının, imparatorluğun eşiği Rumeli topraklarının, Temeşvar'ın, Bosna'nın, Budin'in, Kefe'nin,¹⁵ Trabzon'un, bunlar misali nice memleketlerin, sayısız yolların, yüksek kalelerin, bereketi daim toprakların¹⁶ padişahı, sultanı, şahlar şahı ve hakamı, Sultan Murad Hân ve Sultan Mehmed Hân'ın torunu, Sultan Ahmed Hân'ın oğlu Sultan Murad Hân'ım.

Eski zamanlardan beri Erdel vilayetine hâkim olanlar, ulu saltanatıma ve gök misali yüce makamıma yönelik itaatlerinde daimî, bağlılıklarında samimî, kulluklarında ise müstakim oldular. Hayatının sona ermesinden veya

⁹ Mağrip (Batı): Mısır'ın batısından itibaren Kuzey Afrika sahilinin bütün ülkelerini, yani Bingazi, Trablusgarp, Tunus, Cezayir ve Fas'ı kapsar. Mağrib-i Evsat (Orta Mağrib) Cezayir, Mağrib-i Aksa (Uzak Mağrib) ise Fas olarak daha önceleri de anılırdı (Kamus-al-a'lam, VI, 4337-38).

¹⁰ "Acem" ifadesi Araplarda "Arap olmayan halkların tümü" anlamına gelse de, yine de dar anlamıyla en yaygın kullanımı sadece İranlılar için olmuştur. Bu ifadeyi Türkler de sıkça kullanmışlardır (Kamus-al-a'lam, IV, 3133).

¹¹ Terek, o zamanlarda Terek Nehri'nin aşağı yakasındaki eyalete verilen isimdi. Burası Dağıstan'ın kuzeyinden başlayıp Terek deltasına kadar uzanan bölgedir. Doğu sınırı Hazar Denizi'ne bakar. Güney bölgesi Kafkas Dağları'nın arkasında dağlık bir bölge olup, kalan bölgeleri verimli ovalardan oluşur. Adı geçen Terek eyaletinin aynı isimde olan başkentinin günümüzdeki ismi Aleksandriyskaya'dır (Cihannüma, 431-2).

¹² Deylem, İran'ın kuzeyinde dağlık bir bölgedir. Sınırları kuzeyden Gilan, doğudan Taberistan (Mazenderan), batıdan Azerbaycan ve Ran, güneyden Kazvin, Term ve kısmen Rey vilayetleridir (Dailem - Enziklopedie des Islam). Terek ve Deylem, yani Gilan, Osmanlı İmparatorluğu'nun Hazar Denizi'ne çıkan sınır bölgeleridir. Kuzeyden Terek, güneyden ise Deylem Hazar Denizi'ne çıkar.

¹³ Dicle Nehri'nin her iki yakasında, Musul'un kuzeyinde yer alan Mezopotamya bölgesi. Şehrizol, XVII. yüzyılda 19 sancaklı büyük bir eyaletti. Sancaklarından birisi Fırat Nehri'nin iki yakasında kalan, yine kendi ismiyle adlandırılan Şehrizur (Deyrizor) idi (Cihannüma, 445-6).

¹⁴ Cezayir, Cezâyir-i Mağrib veya Mağrib-i Evsat: Salyaneli Osmanlı eyaletinin ismi (Kamus-al-a'lam, III, 1784 ve IV, 4337-48).

¹⁵ Kefe (Theodosia, Feodosya): Kırım Yarımadası'nın doğu kıyısında bulunan bir şehir ve aynı isimdeki eyaletin merkezi (Ali Çavuş, a.g.e.).

¹⁶ Burada Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm ülkeleri herhangi bir sıra gözetilmeden, çoğunlukla eyaletlere göre sayılmaktadır. Kimi yerde sınır şehirleri, kimi yerde sancaklar, kimi yerde ise sadece vilayetler sayılmıştır. Bir kelimeyle Kuzey Afrika'nın batısı ifade edilirken (Mağrib), daha sonra başka bir yerde Afrika'nın kuzeyinde bulunan bütün eyaletlerin isimleri tek tek sayılmaktadır. Aynı şekilde "Acem" kelimesiyle İran'ın geneli ifade edilirken, ardından İran'da bulunan eyaletler, sancaklar ve vilayetler sayılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ülkeleri arasında Eflak ve Boğdan gibi vasal prensliklerin de sayılması da ilginçtir. Suriye ve İstanbul için karakteristik sıfatlar kullanılmıştır.

başka bir sebepten dolayı yeni Erdel prensi tayin etmek gerektiğinde, Erdel prenslerinin hanedanına ait olan oğullarından, kardeşlerinden ve akrabalarından yönetime uygun, devletine bağlı bir kimse mübarek rızam ile Erdel vilayetinin ve diğer beyliklerinin, üç milletin ve reayasının yönetimine kanunen seçilecektir. Eski Erdel prensi Sigismund Rakoçi'nin oğlu, üzerinde saadet timsali mübarek tuğramın yer aldığı bu berâtın sahibi, Hristiyan halkının ve beylerinin iftihar, itibarlı Hristiyan tebaasının seçilmiş lideri, Hristiyan halkının devlet işlerinin destekçisi, yüce şeref sahibi, zafer nişanlarının sahibi George Rakoçi -akıbeti hayrola- yöneteceği şehirlerde ve vilayette iktidar olmuştur. Önceden Erdel vilayetini yönetmiş babasının oğlu olmasıyla birlikte, bilhassa kendisinin din ve devlete yaraşır şekilde saltanatına nice hizmet ve vazifeleri olmuştur. Erdel vilayetine mensup üç millet ayanının,¹⁷ şânı en yüce ceddin merhum Sultan Süleyman Han Gazi -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- zamanından beri süregelen söz konusu Erdel hükümetini yönetme geleneği ve kanunlarına göre George Rakoçi'yi yöneticilik makamına seçmesiyle birlikte, yüce merhametim ve himayemle onu Erdel vilayetine prens tayin ettim. Bu sebeple, iki cihan iftihar ulu peygamberimiz Hazreti Muhammed Mustafa'nın -Allah'ın merhameti üzerine olsun- mübarek hicretlerinin 1040. yılının Şaban ayının 17. gününde ve Hazreti İsa'nın -Allah'ın merhameti üzerine olsun- doğumunun 1631. yılının Mart ayında, nevrusun başlangıcında, bu berâtımı, doğruluğu şüphesiz ahitnamemi kendisine ihsan ettim.

Buyurdum ki, bugünden itibaren mevzubahis George Rakoçi, Erdel vilayetine hâkim olsun. Bundan böyle söz konusu vilayetin beyleri, kaptanları, üç millet ayanı, varoş biroları, reaya ve berayası, küçük büyük herkes, mevzubahsi kendilerine prens olarak bilsin. Her biri yetki alanı dâhilindeki tüm idarî işler için kendisine müracaat etsin, itaatsizlik etmesin, emirlerine karşı gelmesin, direniş göstermesin. Mevzubahis Prens dahi, adı geçen vilayet ayanıyla uzlaşsın ve birlik içinde olsun, makam ve mevkilerini dikkate alsın, halkın sorunlarına adilce çözümler bulsun, olabilecek muhalif kimselere zulüm ve haksızlık yapılmasına izin vermesin.

Önceden verilen Padişah ahidnamesine göre, seçilen Erdel prensinin vefatı durumunda veya değişmesi uygun görüldüğünde, bu yüce fermanım

¹⁷ Bu belgede birçok kez geçen üç millet ifadesi Macarları, Sekelleri ve Saksonları temsil eder. Bunlar 1848 yılına kadar Erdel'in üç iktidar milleti oldular. Sonraları bu halklar arasında değişiklikler yaşanmıştır. 1900 yılındaki Erdel nüfusu 2,5 milyondur. Bu nüfusun %56'sı Rumenlerden, %33'ü Macarlardan, %9,5'i Almanlardan, kalanı ise azınlıklardan oluşmaktaydı.

gereğince Erdel soyundan içlerinde büyümüş, idare eğitimi almış bir şahsı tüm Erdel beyleri, üç millet ayanı ve ocak sahipleri prensliğe seçtikleri vakit, ulu devlet makamına arz edilsin ve mübarek tarafımdan prensliğe tayin edilsin. Eğer vilayet ayanının ve halkının talebi olmadan dışarıdan yönetime dâhil olmak isteyen birileri olursa izin verilmesin. Eğer bir yabancı zoraki ve fuzuli, kendi arzusuyla yönetime karışmak isterse asla dâhil ettirilmesin, deffi ve imhası konusunda çaba sarf edilsin. Mevzubahis Prens ve diğer Erdel yöneticileri, ayanı ve halkı Padişah’a itaat yolunda istikrarlı, dostuma dost, düşmanıma düşman olsunlar, bu ahdi bozmasınlar ve sözlerinden caymasınlar. Komşusu olan beylerbeylerim, sancak beylerim ve emrimdeki askerlerim gizliden veya alenen Erdel vilayeti sınırlarına saldırmasın, halkı esir almasın ve mallarını ele geçirmesin. Eğer bir şekilde esir alınırlar ise o esirlerden Müslüman olmayıp kendi dinine mensup olanlar geri gönderilsin. İki taraftan da tembihlerime aykırı davranıp bozgunculuk çıkaranların cezası verilsin.

Solnuk, Gule, Yanova, Lipova ve Temeşvar’ın¹⁸ çevre vilayetleri Sigismund Batori isyan edince bu şehirlere haraç ve vergilerini bir seferde ödemişlerdir. Mübarek tarafıma itaat eden köyler ve varoşlar, Erdel isyanından önce olduğu gibi bundan sonra da vergilerini tarafıma ödemekle yükümlü olacaklardır ve Erdel tarafından buna kimse karışmayacaktır. Fiilen sınır beylerinin idaresinde olan Mehadiye kasabasına ve nahiyesine, ayrıca Halmaş nahiyelerine¹⁹ Erdel tarafından asla karışılmasın. Tarafıma vergisini ödemeyenlere sınır beyleri ve diğer beyler katiyen müdahale etmesin. Eski zamanlardan beri himaye altında tutulan memleketlerimin köylerinde isyan edip Erdel’e kaçan reayalar var ise yerlerine gönderilsin, içlerinde tutulmasın. Tüccar veya esir olan kimseler, Belgrad’tan veya devletimin herhangi bir memleketinden malı mülküyle Erdel’e kaçanlar olursa kabul edilmeden geri gönderilsin. Usulen vakti gelip ödenen vergiler bundan sonra da her yıl tam vaktinde irsal edilsin.

¹⁸ Sayılan yerler Osmanlı sancaklarının Batı Erdel sınırına göre merkezleridir. Bu sınır Debrecen’den güneye doğru Tuna kıyısındaki Orşova’ya kadar Tisa Nehri boyunca devam etmiştir. Lipova, Gule ve Yanova sancakları Temeşvar eyaletine, Solnuk ise Budin eyaletine ait olmuştur.

¹⁹ Bu şehirler Erdel sınırına göre Osmanlı ileri karakol komutanlarının koruduğu nahiyelerdir ve sınırları tartışmalı olmuştur. Metinde Mehadiye “barkâni” ifadesinden kasıt kumul, nal şeklinde kumsaldır (Heuser- Şevket, *Türkisch-deutsches Wörterbuch*, Wiesbaden 1953). Buradan anlaşılıyor ki, Zerne (Cerna) Nehri’nin sol tarafında bulunan Mehadiye kasabası bölgeye sınır teşkil etmiş ve bu nahiyenin batı tarafı Osmanlı sınır komutanları tarafından korunmuştur. Halmaş’tan kastedilen yerin, günümüzdeki küçük şehir Almaş mı, yoksa Hălmaşiu mu olduğundan emin değilim.

Bazı fitneciler bir kargaşa yaratmak için Erdel yöneticilerini şikâyet ederler veya adına mühür kazıyıp bir şekilde sahte mektup ve benzeri kâğıt ibraz ederler ise vilayet halkı sorgulansın, eğer şikâyet ettikleri konunun gerçeği çıkmaz, arabozucuların yalanları tespit edilir ise emrim üzere hak ettikleri cezaları verilsin.

Bundan böyle Eflak ve Boğdan voyvodaları ile uyum içinde, yüce makamıma karşı itaatkâr ve başarıyı hedefleyenlerden olunuz. Aranızdaki dostluğu ve komşuluğu gözetiniz. Eğer bir yerden kasten zarar verme amacıyla düşman hareket ederse, bizzat kendiniz hücum ederek mi olur, yoksa yeterli sayıda asker göndererek mi olur, her ne şekilde ihtiyaç olursa yardımlarınızı esirgemeyip, el birliğiyle memleket ve vilayetlerden düşmanı def ediniz. Fakat olur da Erdel beyleri, yöneticileri ve askerleri tarafıma bir elçi gönderip, savunma ihtiyacı için asker talep ederlerse, gerekli hazırlıkların önceden bitirilip, geçişte kullanılacak köprülerin, geçitlerin ve yolların genişletilmesi, bakımı ve onarımı yapıldıktan sonra muzaffer askerlerimi talep etsinler ki vardıklarında bir sıkıntı çekmesinler. Ve aynı şekilde sınırlarından sorumlu olduğunuz memleketlerde böyle bir hizmete gerek duyulursa, sınır beylerbeyi komutanları Prens'e haber versinler, sadakat ve itaatle Erdel ve Macar beyleriyle birlik olduktan sonra şahsen ulaşarak veya asker, silah ve savaş mühimmatı göndererek, her ne şekilde uygun olursa yardım ve hizmette bulunsunlar.

Erdel yöneticileri Avusturya tarafıyla eski zamanlardan beri her ne sebeple barış antlaşması imzalamışlar, birbirlerine yazılı ahitnameler göndermişler ve sınırları o şekilde belirlenmiş ise İslam memleketleri hariç hiç kimse kalelerinize, kasabalarınıza, sınır boylarınıza, köylerinize ve nahiyelerinize karışmasın ve eskiden olduğu gibi bu birimler Erdel memleketi dâhilinde sayılsın. Erdel yöneticileri arasına dâhil olan Macar beylerine hiç kimse mâni olmayıp, sorumlu olduğunuz memleketlerin yöneticileri ve rütbeli askerlerinden bu sözleşmeye karşı çıkan kimseler bir saldırıya yeltenmesin. Aksi bir tutum sergileyenler yüce makamım adına ikaz edilsin. Ayrıca, adı geçen vilayetlerden öncekilerden fazla vergi talep edilmesin. Gelen elçilerine ve kapı kethüdalarına ayrılan nafakaları kanuna göre verilsin. Erdel Prensi'nin evlenmesi söz konusu olursa mübarek makamıma haber verilsin ve Padişah iznini almadan evlenmesin. Leh, Eflak ve Boğdan beyleri Erdel kalelerinden birisini satın almak isterse rıza verilmesin ve aynı sahibinde kalsın. Eflak ve Boğdan voyvodalarından biri isyan eder ve Erdel'e kaçarsa muzaffer askerlerim onu Erdel'e kabul etmesin, başka bir yere

gitmesine izin vermesin ve yüce payitahta göndersin. Erdel vilayetinde ve bağlı Macar kesimlerinde her ne kadar esir bulunur ise hepsi bedelsiz serbest bırakılsın.

Özetle, şimdiki Erdel prensi mevzubahis George Rakoçi, ayrıca kendisinden sonra gelecek prensleri, Erdel vilayetinin diğer beyleri, ayarı, üç millet halkı ve reayası bu taahhütlere ve şartlara riayet etsin, bu mübarek ahitnameyi göz ardı etmesin ve itaatlerinden caymasın. Ben de söz verir, kati bir imanla yemin ederim ki, yerleri ve gökleri yokken var eden yaradanımızın hakkı için, yerleri ve gökleri yüzü suyuna yer ettiği iki cihân güneşi ve cümle peygamberlerin lideri Muhammed Mustafa -Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun- hazretlerinin pak dini hürmeti için bu ahitnameyi tasdik ettim ve bu ahitnameye karşı koymamaya söz verdim. Bundan sonraki her Erdel prensi bu mübarek ahitnamemi kabul etsin, itaatlerinde daimî olsun, övgü ve sadakatle şahsıma her zaman minnet göstere sin. Son olarak, yeni Erdel prensi olanlara eskiden olduğu gibi makamımdan sancak,²⁰ alem, topuz, hilat, kılıç ve at verilsin.

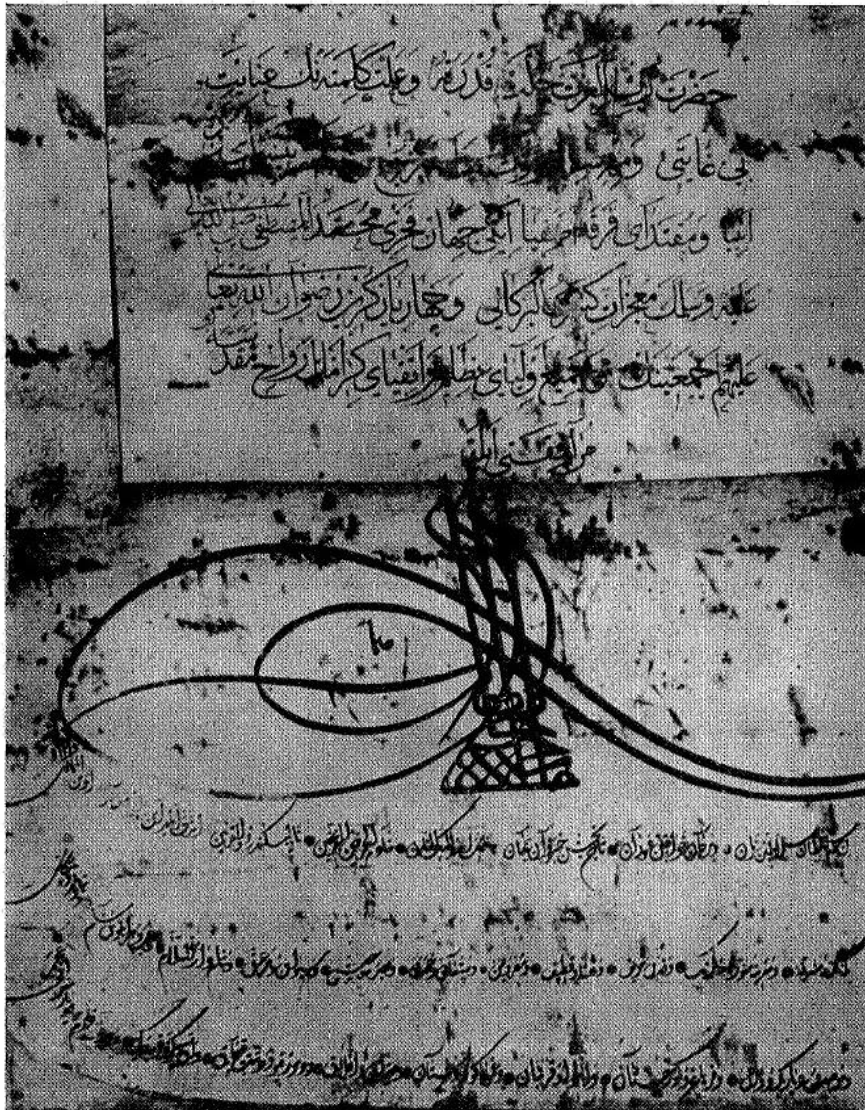
Şöyle bilsinler ki, Hazreti Muhammed'in -selâm ve duaların en güzeli onun üzerine olsun- mübarek hicretlerinin 1040. yılında, mübarek Ramazan ayının başlangıcında yazılmıştır.

İstanbul el-mahrûse

²⁰ Sancak = Tepesinde bir ya da daha fazla tuğu (at kuyruğu) olan mızrak. Buna göre ordu liderinin rütbesi anlaşılmaktadır.

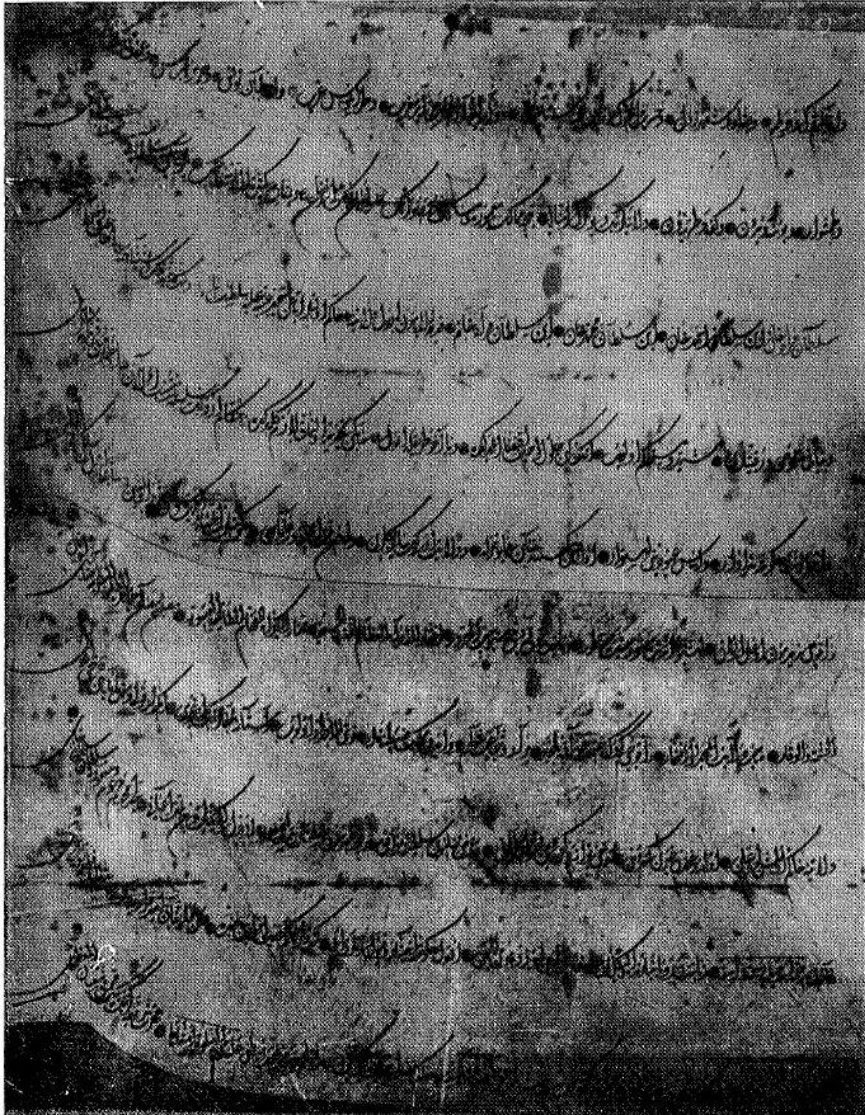
Resim I

A. Handžić, Sultan IV. Murad'ın Erdel Prensi I. George Rakoči'ye Yazdığı Berât

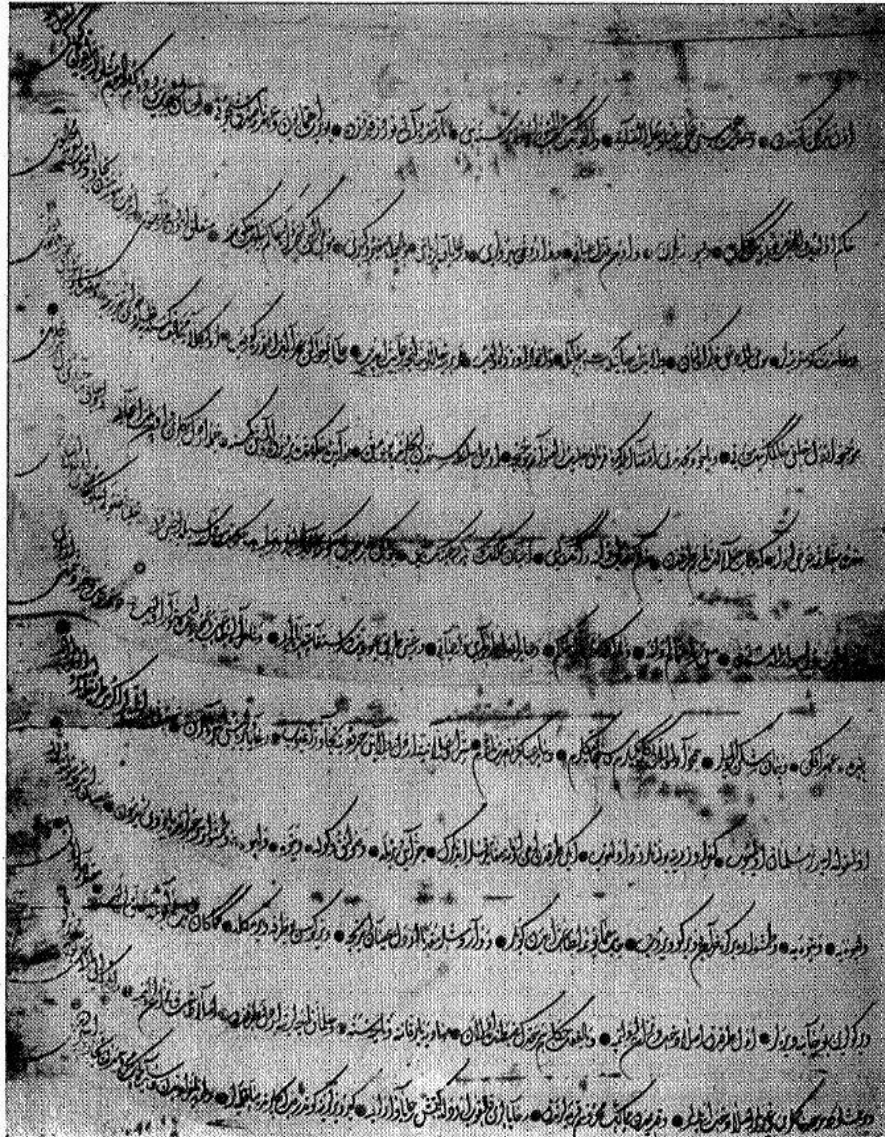
Resim II

A. Handžić, Sultan IV. Murad'ın Erdel Prensi I. George Rakoçi'ye Yazdığı Berât

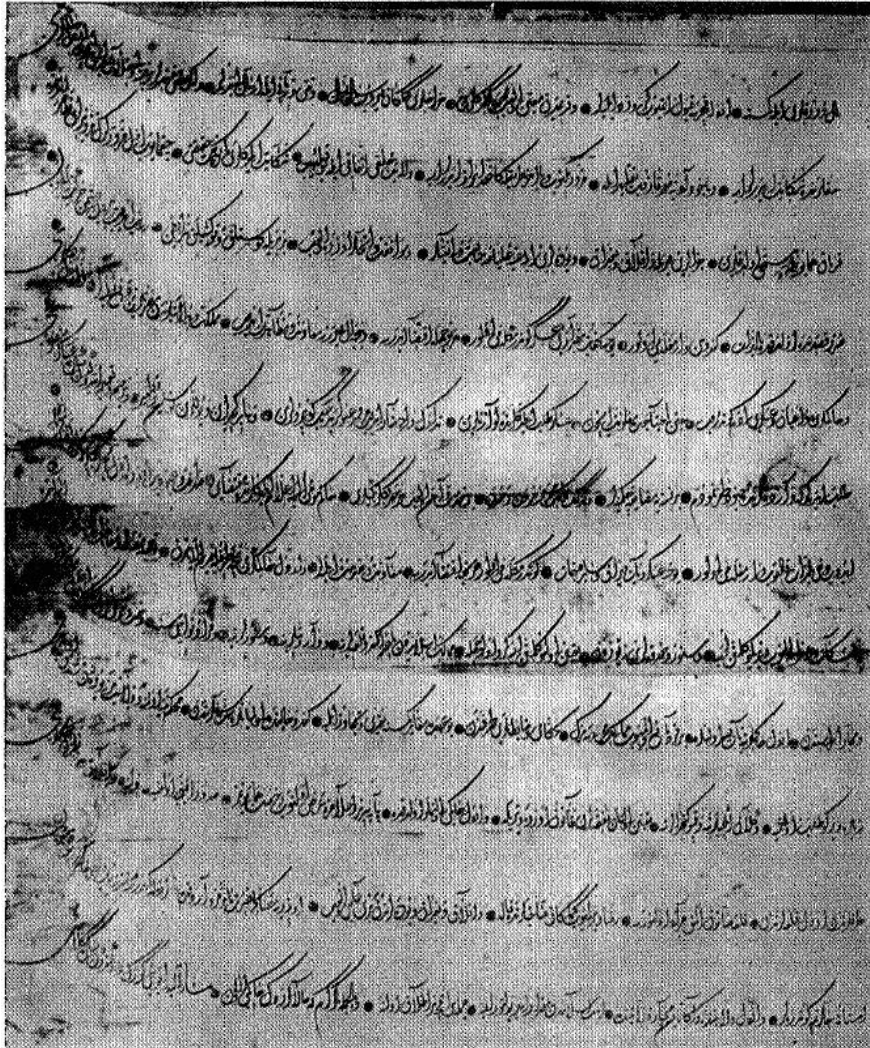
Resim III

A. Handžić, Sultan IV. Murad'ın Erdel Prensi I. George Rakoçi'ye Yazdığı Berât

Resim IV

A. Handžić, Sultan IV. Murad'ın Erdel Prensi I. George Rakoçi'ye Yazdığı Berât

SULTAN IV. MURAD'IN ERDEL PRENSİ I. GEORGE RAKOÇI'YE YAZDIĞI BERÂT

Resim V

A. Handžić, Sultan IV. Murad'ın Erdel Prensi I. George Rakoçi'ye Yazdığı Berât

